

باستان‌گرایی در شبکه‌های ماهواره‌ای

تحلیل پدیدارشناختی باستان‌گرایی نوین رسانه‌ای با
رویکرد دینی؛

مطالعه موردی شبکه‌های من و تو، بی.بی.سی و صدای
آمریکا

واحدزنگنه

سرشناسه: زند بگله، راضیه، ۱۳۶۲-
عنوان و نام پدیدآور: باستان‌گرایی در شبکه‌های ماهواره‌ای: تحلیل پدیدارشناختی باستان‌گرایی نوین رسانه‌ای با رویکرد دینی؛ مطالعه موردی شبکه‌های من و تو؛ بی.بی.سی و صدای آمریکا/ راضیه زند بگله
به اهتمام دفتر پژوهش‌های کاربردی دین و رسانه، گروه رصد و جریان‌شناسی دینی رسانه
مشخصات نشر: قم: صدواسیمای جمهوری اسلامی ایران، اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه، نشر دین و رسانه، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری: ۲۵۸ص.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۴-۴۷۶-۸

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: تلویزیون -- بخش برنامه‌های فارسی

موضوع: Television broadcasting, Iranian

موضوع: تلویزیون -- بخش مستقیم ماهواره‌ای -- جنبه‌های سیاسی

موضوع: Direct broadcast satellite television -- Political aspects

موضوع: ایران -- تاریخ -- پیش از اسلام

موضوع: Iran -- History -- To 633

شناسه افزوده: صدواسیمای جمهوری اسلامی ایران. اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه

دفتر پژوهش‌های کاربردی دین و رسانه، گروه رصد و جریان‌شناسی دینی رسانه

شناسه افزوده: صدواسیمای جمهوری اسلامی ایران. اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه، نشر دین و رسانه

رده‌بندی کنگره: HE۸۷۰۰/۶۶

رده‌بندی دیویی: ۳۰۲/۲۲۴۵۰۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۱۵۰۰۹۳۱

باستان‌گرایی در شبکه‌های ماهواره‌ای

تحلیل پدیدارشناختی باستان‌گرایی نوین رسانه‌ای با رویکرد دینی؛

مطالعه موردی شبکه‌های من و تو، بی.بی.سی و صدای آمریکا

کد: ۲۸۹۹

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

پژوهشگر: راضیه زند بگله

ناشر: دین و رسانه وابسته به اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه

سازمان صدواسیمای جمهوری اسلامی ایران

به اهتمام: دفتر پژوهش‌های کاربردی دین و رسانه؛ گروه رصد و جریان‌شناسی دینی رسانه

طرح جلد: زینب صفاکوشی

صفحه‌آرا: زهره نیک‌خلق احمدی

نوبت چاپ: اول / ۱۴۰۰

چاپ: زلال کوثر

شمارگان: ۲۰۰

بها: ۵۰۰۰۰ ریال

نشانی: قم، بلوار امین، مجموعه صدواسیما، اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه، تلفن: ۰۲۵-۲۲۹۱۵۱۱

تهران: جام جم، ساختمان شهید رهبر، طبقه زیرین، تلفن: ۰۲۱-۲۲۰۱۴۷۲۸، نمابر: ۲۲۱۶۹۹۷

مشهد: خیابان امام خمینی (ره)، جنب باغ ملی، ساختمان صبا، طبقه سوم، تلفن: ۰۵۱-۲۲۲۱۰۱۸، نمابر: ۲۲۲۱۰۱۶

سامانه پیام کوتاه: ۳۰۰۰۲۵۵

سامانه مخاطبان: ۰۲۵-۲۲۹۱۵۱۰۱۱

978-964-514-476-8

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۴-۴۷۶-۸

www.irc.ir info@irc.ir sapp.ir/irc.ir @irc_ir

۵	سخن نخست
۹	فصل اول: کلیات تحقیق
۹	۱. بیان مسئله
۱۱	۲. اهمیت و ضرورت تحقیق
۱۴	۳. اهداف تحقیق
۱۵	۴. سؤال‌های تحقیق
۱۵	۵. پیشینه تحقیق
۲۷	فصل دوم: ادبیات تحقیق
۲۷	مقدمه
۲۷	۱. تعریف لغوی و اصطلاحی
۳۵	۲. باستان‌گرایی از منظر روشنفکران قوم‌گرا
۴۰	۳. مبین‌دوستی از منظر دین، آیات و روایات
۴۷	۴. باستان‌گرایی در ایران و تطورات معنایی آن
۵۸	۵. گونه‌شناسی جریان باستان‌گرایی در ایران
۶۲	۶. هویت ملی و منابع آن
۶۴	۷. هویت ملی در نظام اسلامی
۶۵	۸. باستان‌گرایی و رویکردهای شرق‌شناسانه
۶۷	۹. افراط‌گرایی، بنیادگرایی و تروریسم
۷۰	۱۰. ملی‌گرایی افراطی (باستان‌گرایی) از منظر اندیشمندان مسلمان
۹۴	۱۱. تاریخچه حضور برنامه‌های ماهواره با رویکرد باستان‌گرایی
۹۹	۱۲. مفهوم‌شناسی باستان‌گرایی نوین رسانه‌ای
۱۰۱	فصل سوم: روش تحقیق
۱۰۱	مقدمه
۱۰۱	۱. تعریف پدیدارشناسی
۱۰۳	الف) پدیدارشناسی پیشاهوسرل
۱۰۴	ب) پدیدارشناسی پساهوسرل
۱۰۷	۲. پدیدارشناسی هرمنوتیک
۱۰۸	۳. پدیدارشناسی اگزستانسیالیست
۱۱۱	۴. روش پدیدارشناسی هرمنوتیک

۱۱۲	۵. روش پدیدارشناسی اگزیستانسیالیست
۱۱۳	۶. بازخوانی روش پدیدارشناسی هرمنوتیک و اگزیستانسیالیستی در برنامه‌های ماهواره
۱۱۷	۷. نمونه‌گیری و روش گردآوری داده
۱۱۹	فصل چهارم: یافته‌های پژوهش
۱۱۹	مقدمه
۱۲۰	۱. توضیح فرایند تحلیل پدیدارشناسی برنامه‌ها
۱۲۲	۲. تحلیل پدیدارشناسی برنامه «نوبت شما»
۱۴۴	۳. تحلیل پدیدارشناسی برنامه «بزرگان ایران زمین»
۱۵۷	۴. تحلیل پدیدارشناسی برنامه «پرگار»
۱۷۰	۵. تحلیل پدیدارشناسی برنامه «روی خط»
۱۸۶	۶. تحلیل پدیدارشناسی برنامه «صفحه دو»
۲۰۱	۷. تحلیل پدیدارشناسی برنامه «کورش بزرگ»
۲۱۹	فصل پنجم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۲۱۹	مقدمه
۲۲۰	۱. پاسخ به سؤال‌های پژوهش
۲۲۰	الف) پاسخ به سؤال‌های فرعی
۲۲۱	یک - جریان باستان‌گرایی اسلام‌ستیز
۲۲۱	دو - جریان باستان‌گرایی اسلام‌گرن
۲۲۱	سه - جریان باستان‌گرایی اسلام‌گزن
۲۲۲	چهار - جریان اسلام‌گرایی باستان‌گزن
۲۲۹	ب) پاسخ به سؤال اصلی
۲۲۹	بررسی مؤلفه‌های معنایی برنامه‌ها
۲۴۰	۲. پیشنهادها
۲۴۰	الف) پیشنهادهای پژوهشی
۲۴۲	ب) پیشنهادهای رسانه‌ای
۲۴۷	منابع

سخن نخست

تحولات دنیای غرب و ورود ناخواسته آن به جامعه ایران، پیامدهای گسترده‌ای در پی داشت. ازجمله مهم‌ترین این تحولات در ایران و جهان اسلام، زیر سؤال بردن دین و ارزش‌های دینی بود. درواقع بسیاری از حاکمان و روشنفکران «غرب‌زده» در کشورهای اسلامی، در پی هجوم مظاهر دنیای مدرن، دچار نوعی از خودباختگی شدید شده و برای جذب آن مظاهر، تلاش‌های وسیعی آغاز کردند. در این میان به دلیل نشناختن درست علل واقعی تحولات مدرنیته غرب، برخی نخبگان، میراث دینی و فرهنگی موجود در کشور را به‌عنوان اموری قدیمی و سستی زیر سؤال بردند. از نظر بسیاری از آن‌ها، «دین» به عنوان یکی از موانع عمده ورود کشورهای در حال توسعه ازجمله ایران، به دستاوردهای دنیای مدرن بود؛ ازاین‌رو در زمان مشروطه -زمانی که روشنفکران ایرانی محور تماشای پیشرفت غرب بودند- دیار باشکوه و افسانه آریایی را در حافظه تاریخی خود به‌عنوان یک روایت ملی جذاب برای حل مشکلات بحران‌های زمان خویش یافتند. این بازگشت به گذشته ملزوماتی داشت، ازجمله این‌که ایران پیش از اسلام، گذشته‌ای بسیار طلایی و باشکوه به‌شمار می‌رفت. در سایه این روایت، آمدن اسلام و نفوذ اعراب به ایران، سرآغاز تباهی و ویرانی، علت تامه خاموشی درخشان ایرانیان، گرفتاری در تاریکی ننگین و واپس‌ماندگی معرفی شد. به‌دنبال استقرار

حکومت دیکتاتوری رضاخان، موج اول «دین‌زدایی» اجباری در جامعه ایران آغازیدن گرفت که «کشف حجاب» از مظاهر عمده آن بود. این روند؛ یعنی هویت‌زدایی اجباری، یکی از مؤلفه‌های مهم هویت ملی ایران، در طول دوران سلطنت پهلوی دوم به‌صورتی دیگر ادامه داشت.

باستان‌گرایی، (آرکائیسم)^۱ یکی از جریان‌های شکل‌گرفته در دوره‌های مختلف تاریخی ایران است. این جریان در پی آن است تا با احیای عقاید کهن باستانی، تجدید حیات سنت‌ها و برتری‌دادن تاریخ ایران قبل از اسلام به ایران پس از اسلام، اسلام و تعالیم آن را عامل عقب‌ماندگی ایرانیان معرفی کند. جریان باستان‌گرایی از عوامل فکری، فرهنگی، سیاسی، داخلی و خارجی متعددی سرچشمه می‌گیرد که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: کشف علت عقب‌ماندگی ایران توسط برخی روشنفکران، تأثیر غرب و تحولات تاریخی غرب از قبیل رنسانس، نگرش متفکران و نویسندگان غربی، تأثیر شرق‌شناسی و شعارهای مکتب ناسیونالیسم و ...

سیر تطور تاریخی این جریان در ایران، از اواخر دوران قاجار با ادبیات دوران فتحعلی شاه و ناصرالدین شاه آغاز و موجب تغییر در عرصه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی و سیاسی جامعه ایرانی شد. در آن دوره، با اوج‌گیری دخالت قدرتمندان خارجی در کشور و تهدید تمامیت ارضی ایران، هرج‌ومرج افزایش یافت و نارضایتی فزاینده اقتصادی و سیاسی در کشور پدیدار گشت. در اوایل دوره حکومت رضاخان، انتخاب نام پهلوی، مقدمه احیای تاریخ ایران پیش از اسلام را در ایران فراهم کرد؛ چراکه اسم پهلوی را محمدعلی فروغی برای خاندان رضا میرپنج انتخاب کرد تا یادآور جریان باستان‌گرایی و نام‌آوران تاریخ باستان، همچون کوروش و داریوش باشد. این

1. Archaism.

حرکت، خیل عظیمی از ملی‌گرایان و روشنفکران را به سمت خویش جلب کرد و مردم به شاه‌پرستی افراطی و اطاعت بی‌چون‌وچرا از شاه متمایل شدند. به همین دلیل شعار «خدا، شاه، میهن» به شعار رسمی دولت پهلوی تبدیل شد. آنچه در این دوره رسمیت یافت، تاریخ‌نگاری وابسته و هویت‌تراشی برای خاندان رضاخان بود. در این دوره، با سوءاستفاده از ادبیات، به‌ویژه نگارش رمان‌های تاریخی و ترویج آن، مفاهیمی چون عهد پیش از اسلام، عرب‌ستیزی، مذهب‌ستیزی و... پررنگ شدند.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، حاکمیت جمهوری اسلامی، سیاست تعامل با فرهنگ و اقوام گذشته را در میدان‌های مختلف، با حفظ تقدم و محوریت اسلام برگزید. البته با این تفاوت که در دوران پس از پیروزی انقلاب اسلامی، همواره اسلام عزیز در اولویت بوده است. نحوه پرداختن حاکمیت ایران به موضوع تاریخ گذشته باستان به گونه‌ای است که در حوزه‌های مختلف، توجه و حفظ ارزش‌های ملی با عنایت به تقدم اسلام بوده است. به‌طورمثال، در موضوعاتی همچون: جنگ تحمیلی، انرژی هسته‌ای، عرصه‌های ورزشی، خلیج فارس و گرامی‌داشت مفاخر ملی و تاریخی، ازجمله میدان‌های همسویی ملی‌گرایی و اسلام‌گرایی در ایران بعد از انقلاب است.

با این وصف، آنچه در سال‌های اخیر شاهد آن هستیم، تجمع افراد در ۷ آبان‌ماه در پاسارگاد و اطراف مقبره کوروش است. این تجمع فقط نشان از یک حرکت اجتماعی ندارد، بلکه یک رفتار سیاسی است که سلطنت‌طلبان به کمک رسانه‌های نوین به‌ویژه شبکه‌های ماهواره‌ای معاند با نظام جمهوری اسلامی سامان داده‌اند تا رویکردی مجزا به ایران گذشته و باستان طراحی کنند؛ ازاین‌رو می‌توان دو نوع نگاه به باستان را متصور شد: